

TARAFE'NİN ÖLDÜRÜLMESİ

PROF. DR. NEVZAT H. YANIK*

Öz

Arap edebiyatında İslâm öncesi dönemin önde gelen şairlerinden olan muallaka sahibi Tarafe b. el-'Abd Bahreyn'de doğdu. Henüz çocukken babasını kaybetti. Amcaları babasından kalan mirasın taksiminde haksızlık ettikleri gibi, eğitimini de ihmal ettiler. Eğlence, şarap ve kadınlarla iştret etmesi yüzünden kabilesi tarafından dışlanarak sürüldü. Kabileden ayrıldıktan sonra diyar diyar dolaştı. Amr b. Hind'in ülkesi Hira'ya gitti. Kız kardeşine kötü muamelede bulunan eniştesini hicvetti. Sonra Kral Amr b. Hind'i ve kardeşi Kâbûs'u hicvetti. Tarafe ve dayısı el-Mutelemmis'e Bahreyn Valisine götürülmek üzere birer mektup verildi. Yolda Mutelemmis kuşkulanan mektubu açıp kralın kendi ölüm emrini verdiğini öğrendi. Mektubu yırttı ve yeğeni Tarafe'ye de aynısını yapmayı önerdi ise de Tarafe bunu kabul etmedi. Tarafe Bahreyn'e vardığında kendi kabilesine mensup olan valinin huzuruna çıkar. Vali mektubu okuyunca bir an evvel kaçmasını söyler. Şair bunu kabul etmeyince, vali onu hapse attırır ve krala idamı infaz için başka bir vali ataması talebiyle mektup yazar. Kral bu talebi yerine getirerek Tağlib Oğulları kabilesinden yeni bir vali tayin eder. Yeni Vali ölüm emrini yerine getirir.

Anahtar Kelimeler: Tarafe, Mutelemmis, Hira, Amr b. Hind, Kâbûs, Muallakât.

ABSTRACT

Tarafah Ibn al 'Abd the famous poet of the Jahiliyya period in Arabic literature was born in Bahrain. His father died when he was still a child. His maternal uncles, bound by law and custom to take

* PROF. DR. NEVZAT H. YANIK, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi. Email: nevyan@hotmail.com

him in, were greedy and scornful men who neglected his education and robbed him of his rightful inheritance. Tarafah took to women, wine and gambling as soon as he was old enough angering his tribe so much with his excesses that they ordered him to leave. After leaving the tribe he wandered from country to country. He came upon the city of Hira which was ruled by Amr ben Hind. He angered his brother-in-law, by accusing him of ill treating his sister. Then he composed a satire on king Amr himself and on the latter's brother, Prince Qabus. Tarafah and his uncle received letters from the king to be taken to the latter's governor in Bahrain. On the road Al Muta-lammis became suspicious, broke the seal and read the letter: it was his death warrant. He tore it to pieces and told his nephew to do the same, but Tarafah refused to even open his letter. When he reached Bahrain went to see the governor who happened to belong to the Bakr, Tarafah's own tribe. The governor read the letter and told Tarafah to get out as soon as possible. The nomad-poet refused so the governor has him thrown in jail and he wrote to the king to name another governor as he refused to have the young man executed. The king complied with this request, naming a new governor who belonged to the tribe of the Beni Taghlib. The new governor has fulfilled the order of death.

Keywords: Tarafah, Mutalammis, Hira, Amr b. Hind, Qabus, Muallakat

چکیده

طرفه بن العبد که صاحب معلقه می باشد از جمله شاعران سرشناس ادبیات عرب پیش از اسلام می باشد که در بحرین متولد شده است. در دوران کودکی پدرش را از دست داده عموهایش در تقسیم میراث پدری حق را رعایت نکرده و از طرف دیگر در آموزش وی نیز اهمال کردند. به دلیل اشاره به سرگرمی، شراب و زنان در اشعارش از جانب قبیله اش ترد و تبعید شد. بعد از جدایی از قبیله دیار به دیار گشت. به سرزمین عمر بن هند یعنی حیره رفت. به دلیل بدرفتاری، شوهر خواهرش را مورد هجو قرار داد و بعدا پادشاه، عمر بن هند و برادرش کابووس را مورد هجو قرار داد.

برای رفتن طرفه و دایی او المثلّمس نزد والی بحرین نامه هایی به آنها داده شد در بین راه مثلّمس با شک بردن به نامه آن را باز کرد و فرمان قتل خودشان از جانب پادشاه را دید وی نامه را پاره کرد و به طرفه نیز پیشنهاد کرد همین کار را انجام دهد ولی وی سرباز زد. وقتی طرفه به بحرین می رسد و نزد والی منصوب از قبیله خود می رود، وی پس از خواندن نامه فرار کردن او را می خواهد. با قبول نکردن شاعر، والی، وی را زندانی کرده و طلب انتصاب والی دیگری برای اعدام وی را از شاه می کند. شاه با قبول این نکته والی جدیدی از قبیله ابو تغلیب انتخاب می کند. والی جدید فرمان قتل را اجرا می کند.

کلید واژه ها: طرفه، مثلّمس، حیره، عمر بن هند، کابووس، معلقات.

Tarafe ('Amr) b. el-'Abd b. Sufyân b. Sa'd b. Mâlik b. Dubey'a b. Kays b. Sa'lebe b. 'Ukâbe b. Sa'b b. 'Alî b. Bekr b. Vâil b. Kâsit b. Hinb b. Efsâ b. Du'miyy b. Cedîle b. Esed b. Rabî'a b. Nizâr b. Ma'add b. 'Adnân (ö. 564 ?) Tarafe'nin biyografisini veren kaynakların çoğu, soyunu Şa'lebe'ye kadar çıkarmakla yetinirken İbnu'l-Enbârî¹, ez-Zevzenî² ve et-Tebrîzî³, şairin mu'allakası ile ilgili bölümlerde onun soy ağacını Adnân'a bağlayınca kadar sürdürmüşlerdir. Ebû 'Ubeyd el-Bekrî⁴ ve el-Bağdâdî⁵ şairin soyunu Vâil'e, İbn Hazm⁶ ise Dubey'a'ya kadar çıkarmakla yetinmişlerdir.

İlgın anlamına gelen Tarafe⁷ lakabı ile ünlenen şairin asıl adının 'Amr olduğu hususunda biyografisini verenler görüş birliğine varmışlardır.

¹ Ebû Bekr Muhammed b. Kâsım el-Enbârî, *Şerhu'l-kasâ'idi's-seb'i't-tioâli'l-câhiliyyât*, Kahire, 1963, s. 117.

² ez-Zevzenî, *Şerhu'l-mu'allakâti's-seb'*, Beyrut. Tsz. s.42

³ et-Tebrîzî, *Şerhu'l-kasâ'idi'l-'aşr*, İdâretu't-tibâ'a el-Munîriyye, Kahire, 1352, s.55.

⁴ Ebû 'Ubeyd el-Bekrî el-Evnebî, *Simtu'l-le'âlî*, Kahire, 1936, s. 319.

⁵ Abdulkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetu'l-edebe ve lubbu lubâbi lisâni'l-'Arab*, (nşr. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn), Kahire, 1418/1997, I-XIII, II, 419.

⁶ Ebû Muhammed 'Alî b. Sa'îd b. Hazm el-Endelusî, *Cemheretu ensâbi'l-'Arab*, (nşr. Lévi Provençal), Kahire, 1948, s. 300.

⁷ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab*, Beyrut, tsz., IX, 220.

Ancak el-Merzubânî, Ebû Sa'îd es-Sukkerî'den şairin adının 'Ubeyd olduğunu nakletmiştir⁸. Şairin künyesi hakkında görüş birliği olmayıp Ebû İshâk, Ebû Sa'd veya Ebû 'Amr olduğu söylenmiştir.

Klasik kaynaklarda şairin doğum ve ölüm tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiş olup birinci tabakadan Câhiliye şairi, en güzel şiir söyleyen, yaşça en genç ve ömrü en kısa şair olarak anılmıştır. Kral 'Amr b. Hind'in çağdaşıdır, ölümü de ömrünün yirmili yıllarında 'Amr b. Hind'in elinden olmuştur.

Yakın tarihteki araştırmacılar şairin doğum ve ölüm tarihini tespite çalışmışlar, takriben 538-564 yılları arasında yaşadığını söyleyenler olduğu gibi⁹, 543-569 yılları arasında yaşadığı, ayrıca ölüm yılının, 552, 564, 500 ve 560 olduğu da söylenmiştir¹⁰.

Tarafe, Bahreyn'de doğdu. Amcası el-Murakkişu'l-Asğar, babasının amcası el-Murakkişu'l-Ekber, dayısı el-Mutelemmis, kız kardeşi el-Hirnik ve anne tarafından dedesi 'Amr b. Kamî'a gibi şairlerin oluşturduğu edebi bir ortamda yetişti. Annesi Verde bint Katâde, kardeşleri Ma'bed ile Hâlid'dir. Yirmi altı veya yirmi yaşında öldürüldüğü için "İbnü'l-işrîn" olarak da anılır¹¹.

Erken yaşta şiir yeteneğini göstermiştir. Daha küçük bir çocukken amcası ile çıktığı bir yolculukta kurduğu tuzağa uzun süre beklemesine rağmen bir av düşmeyince tuzağını toplayıp yola çıkacağı sırada taneleri serptiği yere bir toygak kuşunun konduğunu görmüş ve hayretini şu sözlerle ifade etmiştir (recez):

يَا لَكَ مِنْ فَبْرَةٍ بِمَعْمَرٍ	خَالَا لَكَ الْجَوْ، فَيَبْضِي وَأَصْفِرِي
قَدْ رُفِعَ الْفُحُّ، فَمَاذَا تَحْذَرِي؟	وَنَقْرِي مَا شِئْتِ أَنْ تُنْقَرِي
قَدْ ذَهَبَ الصَّيَادُ عَنْكَ، فَأَبْشِرِي	لَأُبَدَّ يَوْمًا أَنْ تُصَادِي، فَاصْبِرِي

⁸ el-Merzubânî, Ebû 'Ubeydillâh Muhammed b. 'Imrân b. Mûsâ, *Mu'cemu's-şu'arâ*, Beyrut, 1425/2005, s. 21.

⁹ Hayruddîn ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, Beyrut, 1389/1969, III, 324.

¹⁰ Muhammed 'Alî el-Hâşimî, *Tarafe b. el-'Abd hayâtuhû ve şî'ruh*, Beyrut 1407/1987, s. 40.

¹¹ *Tarafe b. el-'Abd hayâtuhû ve şî'ruh*, s. 42; İşler, Emrullah, "Tarafe b. Abd", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2011, XL, 14.

Sen ne toygarmışsın Mamer'de! Gökyüzü boş senin için; hadi yumurtla ve öt bu yerlerde!

Tuzak kaldırıldı, neden korkarsın sen? Gagala, neyi gagalamak istersen!

Avcı senden uzaklaşıp gitti, hadi sevin hele! Bir gün avlanman kaçınılmaz, bekle!¹²

Şair, babası el-'Abd b. Sufyân'ı küçük yaşta kaybetmiş, amcaları da ona sahip çıkmadıkları gibi, babasından kalan mirastan kendisinin ve annesi Verde'nin payına düşeni vermeyerek onları mağdur etmişlerdir. Amcalarından gördüğü bu zulüm onun genç dimağında derin izler bırakmış, çok geçmeden acıya dönüşen bu duygularını onları küçük düşürücü sitem, gözdağı ve hikmetli sözler içeren bir şiirle dile getirmiştir. Şairin söylediği bu hicviye ilk şiiri olarak tanınmıştır (kâmil)¹³.

صَغُرَ الْبُنُونَ، وَرَمَطُ وَرْدَةَ غَيْبُ	مَا تَنْظُرُونَ بِحَقِّ وَرْدَةَ فِيكُمْ
حَتَّى تَظْلُكَ لَهُ الدِّمَاءُ تَصَبَّبُ	قَدْ يَبْعَثُ الْأَمْرَ الْعَظِيمَ صَغِيرُهُ
بَكَرْتُ نَسَائِقِيهَا الْمَنَايَا تَغْلِبُ	وَالظُّلْمُ فَزَقَّ بَيْنَ حَيِّي وَإِلِي
مِلْحًا؛ يُخَالِطُ بِالذُّعَافِ، وَيُقَشِّبُ	قَدْ يُورِدُ الظُّلْمُ الْمُبَيِّنُ آجِنًا
يُعْدِي كَمَا يُعْدِي الصَّحِيحُ الْأَجْرُبُ	وَقَرَأْتُ مَنْ لَا يَسْتَفِيقُ، دَعَاةَ
وَالرُّبُ بُرَّةً، لَيْسَ فِيهِ مَعْطَبُ	وَالْإِثْمُ دَاءٌ، لَيْسَ يُرْجَى بُرَّةُ
وَالْكَذْبُ يَأْلُفُهُ الدِّينِيُّ، الْأَخْيَبُ	وَالصِّدْقُ يَأْلُفُهُ الْكَرِيمُ، الْمُرْتَحَى
مَا عَالَ عَادًا وَالْقُرُونُ، فَأَشْعَبُوا	وَلَقَدْ بَدَا لِي أَنَّهُ سَيَعُولُنِي
إِنَّ الْكَرِيمَ إِذَا يُحْرَبُ يَعْصَبُ	أَدْوَا الحُثُوقَ تَفَرُّ لَكُمْ أَعْرَاضُكُمْ

Aranızda Verde'nin hakkına riayet etmiyorsunuz; çocukları küçük, Verde'nin kavmi ise görünürde yok.

Bazen büyük bir olaya küçüğü yol açar da o yüzden kanlar akıtılır gider.

¹² *Dîvânu Tarafe b. el-'Abd*, nşr. Mehdî Muhammed Nâsiruddîn, Beyrut 1423/2002, s. 49; *Tarafe b. el-'Abd hayâtuhû ve şi'ruh*, s. 42.

¹³ *Dîvânu Tarafe b. el-'Abd*, nşr. Mehdî Muhammed Nâsiruddîn, s. 3; *Tarafe b. el-'Abd hayâtuhû ve şi'ruh*, s. 43.

Zulüm Vâil'in iki oymağının arasını açtı; Tağlib oymağı Bekr oymağına ölümler içiriyor.

Açıktan işlenen zulüm, bazen öldürücü zehirle karışık rengi ve tadı bozuk acı bir sıvı içirir.

Ahlaksızlığı onulmaz kimse ile yakınlaşmak, tıpkı uyuzun sağlıklı kimseye bulaştırdığı gibi, hastalığı bulaştırır.

Günah iyileşmesi umulmayan bir derttir, iyilik ise içinde hiçbir zarar bulunmayan şifadır.

Doğruluk ümit beslenen saygın kimsenin, yalan ise hüsrana uğrayanın âdetidir.

Bana öyle göründü ki, Âd kavmini ve kuşakları helâk edip yok eden felaket beni de helâk edecek.

Hukuku uygulayın ki, onurunuz zedelenmesin, iyi bilin ki, onurlu kişinin malı yağmalanırsa öfkelenir¹⁴.

Tarafe, küçük yaşta şiir yeteneğinin gelişmesine ilaveten, şiire eleştirel yönden bakış ve iyisini kötüsünden ayırma kabiliyetine de sahip olmuştu. Ebu'l-Ferec el-İsfehânî, el-Mufaddal ed-Dabbî ve İbnu'l-Kelbî'nin şöyle dediklerini kaydetmiştir: "Mutelemmis, döneminin Rabî'a şairiydi. Dubey'a b. Kays b. Şa'lebe oğullarının meclisinde bulundu. Ondan bir şiir söylemesini istediler. O da şu beytin içinde geçtiği bir şiir okudu.

وَقَدْ أَتَنَسَى الْهُمَّ عِنْدَ اخْتِضَارِهِ   بِنَاجٍ عَلَيْهِ الصَّيْعَرِيَّةُ مُكْدَمَ

Ben, üzüntü gelip çatinca, onu üzerinde say'ariyye damgası bulunan iri ve sağlam yürük erkek devemle unutmaya çalışırım.

Bu beyitteki "say'ariyye" kelimesi, dişi deveye mahsus bir damga demektir. Tarafe, bu beyitte erkek deve için dişi deve sıfatı kullanan Mutelemmis'i "istenveka'l-cemel: Erkek deve dişi deveye dönüşmüş!" sözüyle eleştirmiş, sonraları bu "istenveka'l-cemel" sözü darbimesel haline gelmiştir¹⁵.

¹⁴ *Dîvânu Tarafe b. el-'Abd*, nşr. Mehdî Muhammed Nâsiruddîn, s. 3, 12; *Tarafe b. el-'Abd hayâtuhû ve şî'ruh*, s. 43.

¹⁵ Mütercim Âsım Efendi, *el-Ukyanûsu'l-basît*, Bulak, 1250, I, 935.

Tarafe'nin eleştirdiği şairin el-Mutelemmis mi, el-Museyyeb b. 'Ales mi, yoksa başka biri mi olduğu hususunda ihtilaf vardır. Bu şairin 'Amr b. Kulsûm olduğu da söylenmiştir¹⁶.

Tarafe'nin bu eleştirisi, eleştirdiği şairin kim olduğundan ziyade onun zekâsını, Arap diline vukufunu ve daha oyun oynayacak bir yaşta iken doğruyu yanlıştan ayırma kabiliyetini göstermesi bakımından dikkat çekmektedir.

Şairin nasıl yetiştirildiğine ve kişiliğinin oluşmasına dair kaynaklarda yeterli bilgi olmamakla birlikte, şiirlerinden ve kitaplardaki az miktarda rivayetten kendisinin babadan yetim kaldığı için annesinden başka elinden tutacak ve yol gösterecek bir büyüğü yoktu. Bahreyn gibi eğlence türleri, meyhaneler, nedimler, şarkıcı kızlar ve şarap meclislerinin yaygın olduğu çevrenin başıboş büyüyen bu çocuğun tazecik ruhunda onarılmayacak olumsuz etkiler bıraktığı anlaşılmaktadır. Şair ediniminden ve atalarından kalan mal varlığından elinde avucunda ne varsa bu eğlence meclislerinde harcamış, sonra da yakınlarının malına el uzatmıştı. Tarafe'nin bu yakışsız davranışlarından rahatsız olan kabile mensupları ona karşı tavır almış ve kendisinin de muallakasında belirttiği gibi, tüm yakınları tarafından katrana boyanmış uyuz bir deve misali dışlanmıştı.

وَمَا زَالَ تَشْرَابِي الْخُمُورَ وَلَدَّتِي
وَيَبْعِي وَإِنْفَاقِي طَرِيفِي وَمُنْكَدِي
إِلَى أَنْ تَحَامَتْنِي الْعَثِيرَةُ كُلُّهَا
وَأُفْرِدْتُ إِفْرَادَ الْبَعِيرِ الْمَجْدِي

Şarap içmem, zevk ve sefa sürmem, kendi servetimle babamdan kalan serveti satıp harcamam sürüp gitti.

*Nihayet bütün kabile benden uzaklaştı ve katranla boyanmış uyuz bir deve misali yapayalnız bırakılıp dışlandım.*¹⁷

Kabileleri tarafından dışlanan şair, yurdunu terk etmek zorunda kalır. Obalar ve çöller arasında devesinden başka hiçbir yoldaşı olmadan geli-

¹⁶ Tarafe b. el-'Abd hayâtuhû ve şî'ruh, s. 44.

¹⁷ Dîvânu Tarafe b. el-'Abd Şerhu'l-A'lem eş-Şentemerî, (nşr. Durriyye el-Hatîb-Lutfî es-Sakkâl), Beyrut, tsz., s. 44; Dîvânu Tarafe b. el-'Abd, (nşr. Mehdî Muhammed Nâsiruddîn), s. 25; Şerhu'l-kas'idi's-seb'i't-tivâli'l-câhiliyyât, s. 191; Şerhu'l-mu'allakâti's-seb', s. 59; Tarafe b. el-'Abd hayâtuhû ve şî'ruh, s. 48.

şigüzel dolaşır durur. Belki de hiçbir şairin seviyesine ulaşamadığı olağanüstü tasvirini, bu derbeder hayatında devesi ile uzun süre birlikte olması sayesinde yapmıştır.

Şairin bu derbeder hayattan sonra vatan özlemine dayanamayarak kabilesinin yanına döndüğü ve bir süre kardeşi Ma'bed'in develerini güttüğü ifade edilmektedir¹⁸.

Şairin divanındaki bir kasidenin başlığından bu dönemde Habeşistan'a gittiği anlaşılıyor¹⁹. Yine bu dönemde Hîra'ya gitmiş, dönemin Hîra Kralı Amr b. Hind ile münasebeti bu şekilde başlamıştır²⁰.

Şairin Hîra'ya gidişinin, Amr b. Hind ile kardeşi Kâbûs'un maiyetinde bulunan eniştesi 'Abdu'amr b. Bişr ve dayısı el-Mutelemmis'in sayesinde olduğu anlaşılıyor. Amr b. Hind onu iyi karşılamış, yakınlık göstermiş ve maiyetine almıştı.

Tarafe'nin Amr b. Hind'in sarayında bulunduğu dönemde ortamın kurallarına riayet etmediği, nefsine ve sınırlarına hâkim olamadığı anlaşılıyor. Bu bakımdan uzun ve müreffeh bir hayat yaşama imkânı varken, belki de yetişme tarzının kurbanı olarak, kendi sonunu hazırlayacak davranışlar sergilemiştir. Gençliğine güvenmiş, şiiri ile övünmüş, soyu ile gurur duymuş, kralların çevresinde gururun çoğu kez öfkeyi ve cezalandırmayı çekeceğine aldırış etmemiştir.

Bir gün Kral ve nedimleri içki meclisindeyken Kralın kız kardeşi görünür, Tarafe onun hakkında şu iki beyti söyler (hezec):

أَلَا يَا ثَابِيَّ الظُّمِّيَّ   أَلَلَّذِي يَبْرُقُ شَنْفَاهُ
وَلَوْلَا الْمَلِكُ الْقَائِدُ   فَذُ اللَّئِمِّيِّ فَفَاهُ

"Hey, bak şu küpeleri ışıldayan nazlı ceylana!"

"Oturana Kral olmasa, ağzı öpücük verirdi bana!"²¹

¹⁸ Tarafe b. el-'Abd hayâtuhû ve şî'ruh, s. 51-54.

¹⁹ Dîvânu Tarafe b. el-'Abd Şerhu'l-A'lem eş-Şentemerî s. 98.

²⁰ Tarafe b. el-'Abd hayâtuhû ve şî'ruh, Beyrut 1407/1987, s. 49.

²¹ Dîvânu Tarafe b. el-'Abd, (nşr. Mehdî Muhammed Nâsiruddîn), s. 5; Şerhu'l-mu'allakâti's-seb', s. 44; Tarafe b. el-'Abd hayâtuhû ve şî'ruh, s. 55.

Bu şiir, şairin A'lem eş-Şentemerî'nin şerhiyle yayınlanan divanında ise şöyle nakledilmiştir (hezec):

أَلَا يَا أَبِي	الَّذِي يَنْزُقُ شَنْفَاهُ
فَقَلْبِي مِنْهُ	وَعَيْنِي نِي تَمَّ تَرْعَاهُ
مَبِينِي سَبَقْتُ مِي	بِأَيِّ لَسْتُ أَنْسَاهُ
وَلَوْلَا الْمَلِكُ الْعَالِي	لَقَبَلْتُ لَهْ فَاهُ

"Hey, küpeleri ııldayan şu ceylana babam feda olsun!"

"Gözüm orada onu kollarken uğrunda kalbim mahzun"

"Onu unutmam diye yemin ettim önceden ben"

"Yüce Kral burada olmasa, ağzını öperdim hemen!"²²

Kral 'Amr b. Hind bu durum karşısında çok öfkelenir, ancak herhangi bir şey demez. Meclis dağılınca el-Mutelemmis: *"Bak Tarafe, ben kralın sana o bakışından dolayı senin için endişeleniyorum"* diyerek kendisini uyarmak istemişse de Tarafe onun bu sözünü önemsememiştir.

Bu olaydan sonra 'Amr b. Hind ilk iş olarak Tarafe'yi ve dayısı el-Mutelemmis'i kendi meclisinden uzaklaştırıp veliahdı olan kardeşi Kâbûs'un maiyetinde görevlendirir. Kâbûs avlanmaya düşkün bir gençtir. İkisi de onunla birlikte ava çıkarlar, son derece yorgun halde döndükten sonra da Kâbûs'un içki meclisi süresince kapı önünde bekletilirler. Kâbûs'un bir tür cezalandırma gibi olan bu nedimliğinden sıkılıp hem onu hem de 'Amr b. Hind'i hicvederler²³.

Tarafe'nin, şiirinde de değindiği gibi, kendisine layık görmediği bu kapı önünde bekletilme, görüşmeye izin verilmemesi ve benzeri aşağılayıcı davranışlar karşısında öfkelerini yenemeyerek söylediği hiciv şiiri bir süre gizli kalmışsa da 'Amr b. Hind'in kulağına gidince ölüm fermanının verilmesine yol açmıştır.

Tarafe, hiciv şiirinde Kralı'nın yerinde sütü bol ve koçlara direnmeden hem sağılan hem de sürekli kuzulayan bir koyun olmasını yeğleyerek onu küçültücü ifadeler kullanmıştır.

²² *Dîvânü Tarafe b. el-'Abd Şerhu'l-A'lem eş-Şentemerî* s. 186.

²³ *ez-Zevzenî, Şerhu'l-mu'allakâti'l-'aşr*, Beyrut, 1983, s. 83-84.

Şiirde kralın kardeşi Kâbus'u ahmaklıkla nitelediği beyitten sonra ustaca bir sanat göstererek üçüncü şahıstan birinci şahsa iltifat sanatını uyguladığını görüyoruz. Bu beyitte kralı veya kardeşini kast ederek zamanını ikiye böldüğünü; kimi zaman adaletle haksızlık arasında gidip geldiğini, kimi zaman ise hep zulmettiğini ifade etmektedir. Şiirin devam eden beyitlerinde ise av partilerine değinerek bir gün maiyetinde bulunanlara, bir gün ise kuşlara zulmedildiğini dile getirir. Kuşlar bu zulümden uçup kurtulabilmekte iken insanların böyle bir imkâna sahip olmadıklarını söyler. Uçup canını kurtaran kuşların da kurtuluşu sürekli değildir. Çünkü onların peşine doğanları salarak yaşamalarına izin vermez. Şiirin son beytinde şair, kendilerinin kapı önünde bekletildiklerinden, içeriye girmelerine de bırakıp gitmelerine de izin verilmediğinden şikâyet etmektedir.

Tarafe'nin ölüm fermanının eline verilmesine sebep olan şiiri ve çevirisi şöyledir (vâfir):

رَعُوْنَا، حَوَّلَ قُبَيْتَا تَحْوُرُ	فَلَيْتَ لَنَا، مَكَانَ الْمَلِكِ عَمُرُو
وَصَرَ رَثْمَهَا مُرَكَّنَةً دَرُورُ	مِنَ الرَّيْمَرَاتِ، أَسْبَلَ قَادِمَاهَا
وَتَعْلُوَهَا الْكِبَاشُ، فَمَا تَنْوُرُ	بُشَارِكُنَا لَنَا رَخَالَانَ فِيهَا
لَيَحْلِطُ مُلْكُهُ نُوَكُ كَثِيرُ	لَعَمْرُكَ! إِنَّ قَابُوسَ بِنَ هِنْدِ
كَذَاكَ الْحُكْمُ يَقْصِدُ أَوْ يَجْوُرُ	فَسَمَتَ الدَّهْرَ فِي زَمَنِ رَخِي
تَطِيرُ الْبَائِسَاتُ وَلَا نَطِيرُ	لَنَا يَوْمُ، وَلِلْكَرْوَانِ يَوْمُ
نُطَارِدُهُنَّ بِالْحَدَبِ الصُّفُورُ	فَأَمَّا يَوْمُهُنَّ، فَيَوْمُ نَحْسِ
وُفُوقًا، مَا نُحِلُّ وَمَا نَسِيرُ	وَأَمَّا يَوْمُنَا، فَتَنَظَّلُ رَكْبَا

Keşke başımızda Kral Amr'ın yerine kubbemizin çevresinde böğürüp (meleyip) duran emzikli bir koyun olsaydı!

Yünü az, iki ön memesi uzun, meme kökleri iri ve sütü bol koyunlardan olsaydı!

Bize iki dişi kuzu onda ortak olaydı, koçlar yükselseydi de direnmeseydi!

Senin ömrüne ant olsun ki Hind oğlu Kâbûs mülküne çok ahmaklık katmaktadır.

Rahat bir dönemde zamanı böldün; yönetim de öyle; ya zulümle adalet arasında gidip geliyor, ya da hep zulmediyor.

Bir gün bize bir gün keklilere; zavallı kekliler uçup kurtuluyor, biz ise uçamıyoruz.

Kekliklerin günü ise uğursuz bir gündür; tepelerde doğanlar avlar onları.

Bizim günümüze gelince, bizler (kapısında) bekleyen bir kafiye; ne konaklarınız ne de yolumuza gidebiliriz.²⁴

Hapsedilmesi ve Öldürülmesi

Tarafe'nin hapsedilmesi, öldürülmesi ve gençliğinin baharında bu feci ölümüne yol açan sebepler konusunda değişik rivayetler vardır. Bu rivayetlerin çoğu 'Amr b. Hind'i ve kardeşi Kâbüs'u hicvetmesinde birleşir. Bu hicviye şairin acı sonunu hazırlamıştır.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Tarafe, 'Amr b. Hind'i hicvetmiş, ancak bu hiciv şiiri gizli kalmış ve krala ulaşmamıştır. Öte yandan kız kardeşi ile evli olan amcasının oğlu 'Abdu'amr b. Bişr'i de kız kardeşinin şikâyeti üzerine şu şiiri ile hicvetmiştir (tavîl):

لَقَدْ رَامَ ظَلْمِي عَبْدُ عَمْرٍو فَأَنْعَمَا	يَا عَجَبًا مِنْ عَبْدٍ عَمْرٍو وَبِعِيهِ
وَأَنَّ لَهُ كَشْحًا، إِذَا قَامَ، أَهْضَمَا	وَلَا خَيْرَ فِيهِ، غَيْرَ أَنَّ لَهُ غِيَّ
يُقْلِنُ: عَسِيبٌ مِنْ سِرَازَةِ مَلْهَمَا	يَظَلُّ نِسَاءَ الْحَيِّ يَعْكُفْنَ حَوْلَهُ
مِنَ اللَّيْلِ، حَتَّى آصَنَ سُخْدًا مُؤَزَمَا	لَهُ شَرِيْبَانِ بِاللَّهَارِ، وَأَرْبَعُ
وَإِنْ أُعْطِيَ أَتْرُكُ لِقَلْبِي مَجْنَمَا	وَيَشْرَبُ حَتَّى يُعْمَرَ الْمَحْضُ قَلْبُهُ
تَرَى نَفْحًا وَرَدَّ الْأَسِيرَةَ أَسْحَمَا	كَأَنَّ السِّلَاحَ فَوْقَ شُعْبَةِ بَانَةِ

Şaşarım şu 'Abdu'amr'ın işine ve haddini aşmasına; 'Abdu'amr bana haksızlık etmek istedi ve başardı.

Onda hiçbir hayır yoktur; ne var ki, hem varlıklıldır hem de ayağa kalktığımda arık bir böğrü vardır!

²⁴ Dîvânü Tarafe b. el-'Abd, (nşr. Mehdî Muhammed Nâsıruddîn), s. 38; Dîvânü Tarafe b. el-'Abd Şerhu'l-A'lem eş-Şentemerî, s. 108-110.

Obanın kadınları onun çevresinde sürekli toplanıp kırtarak "hurmaliğin ortasında kuru bir çubuk!" diyorlar.

Onun gündüz iki, gece dört kez süt içişi olur; ta ki sarı irinşişe dönüşünceye dek.

Saf süt yüreğini sarıncaya kadar iç; bana verilse kalbim için rahatlık yeri bırakırım.

Silahu bir ban (sorgun) ağacının dalının üstünde sanırsın, kırmızı kırışıklı kara bir kabartı görürsün.²⁵

Kral 'Amr b. Hind, bir av partisinde kurmayları ile avlanırken vurduğu bir hayvanın kebab yapılması için gerekli hazırlıkların yapılmasını emreder. Tarafe'nin kız kardeşi ile evli olan ve kız kardeşinin şikâyeti üzerine daha önce hicvedip alay ettiği amcasının oğlu 'Abdu'amr b. Bişr de oradadır. 'Amr b. Hind, 'Abdu'amr'ı kebab yapması için görevlendirir. Kendisine kebab sunan 'Abdu'amr'in gömleğinin yırtığından böğrünü görünce "Ey 'Abdu'amr, Tarafe onda hiçbir hayır yoktur... beytini söylediğinde senin böğrünün güzelliğini görmüştür" diyerek onunla eğlenir.

'Amr b. Hind'in kendisiyle alay etmesine öfkelenen 'Abdu'amr, Tarafe'nin kendisi hakkında daha beter bir hicviye söylediğini ağzından kaçırır. 'Amr b. Hind'in: "Ne söylemiş?" sorusu üzerine yaptığına pişman olsa da "Onu bana dinlet, Tarafe güvende olacak!" sözü üzerine şairin onu hicvettiği kasideyi okur.

Bunun üzerine 'Amr b. Hind kinini içinde saklayarak bir şey dememiş, Tarafe'nin kabilesinin statüsü gereği aceleci davranmamıştır. Bu durumdan haberdar olan Tarafe, affını istemiş, 'Amr b. Hind de onu affettiği izlenimi vererek affedildiği, canını kurtardığı ve kralın kendisinden razı olduğu kanaatine varıncaya kadar cezalandırmayı ertelemiştir.

Bir gün Tarafe ve daha önce Kral 'Amr b. Hind'i hicvetmiş olan el-Mutelemmis, 'Amr b. Hind'in huzurunda lütuf ve ihsanlarını dile getirirler. O da Bahreyn ve Hecer Valisine hitaben birer mektup yazar ve gidip mektupları vererek ondan hediyelerini almalarını söyler.

---

²⁵ *Dîvânu Tarafa b. el-'Abd*, (nşr. Mehdî Muhammed Nâsıruddîn), s. 70; *Dîvânu Tarafe b. el-'Abd Şerhu'l-A'lem eş-Şentemerî*, s. 106-107.

Hemen yola çıkarlar. Necef'e vardıklarında Mutelemmis: Bak Tarafe! Sen genç bir delikanlısın, kralın ne kadar kindar ve tiran olduğunu biliyorsun. İkimiz de onu hicvettik. Ben bizim için bir kötülük emri verip vermediğinden emin değilim. Hadi, şu mektuplarımıza bakalım; eğer emri hayrımıza ise gideriz, değilse kendimizi helâk etmeyiz" der. Tarafe mühürü çözmeyi reddeder. Mutelemmis mektubu Hıralı ve 'İbâd kabilesinden bir uşağa verip okutur. Uşak : "Annesi Mutelemmis'e ağlasın!" deyince mektubu uşağın elinden çekip alır ve onu Hıra ırmağına attıktan sonra Suriye'ye kaçmak için yola koyulur²⁶.

Bu idam fermanları hakkında el-Mutelemmis'ten sekiz silsile ile nakledilen rivayette olayı el-Mutelemmis şöyle anlatmaktadır:

"Ben ve Tarafe Amr b. Hind'in huzuruna girdik. Tarafe, onun huzurunda böbürlenerek yürüyen kendini beğenmiş bir çocuktü. Amr, ona neredeyse meclisinden kovacakmışçasına sert bir bakışla baktı. Amr, gülümsemez ve gülmezdi. Araplar ona [zorbalığını vurgulamak için] "mudarritu'l-hicâra" derlerdi.... Huzurundan ayrıldığımızda Tarafe'ye 'onun kardeşi hakkında söylediklerinden dolayı bakışından sana bir zarar vereceği endişesine kapıldım" dedim. Tarafe, 'asla!' dedi. Amr b. Hind, Uman ve Bahreyn Valisi el-Muka'ber'e benim için ve Tarafe için birer mektup yazdı. Yola çıktık. Hıra'nın Necef bölgesine varınca birden sol yanımda aptes bozan yaşlı bir adam belirdi. Bir yandan elindeki kırıntıyı yiyor, öte yandan bit kırıyordu. 'Allah'a ant olsun ki, senden daha ahmak, daha zayıf ve daha akli kıt bir ihtiyar görmedim!' dedim. O: 'neyi yadırgıyorsun?' diye sordu. Ben: '...yorsun, yiyorsun ve bit kırıyorsun?!' dedim. O: 'Bir pislîği çıkarıyorum, bir temizi sokuyorum ve bir düşmanı öldürüyorum. Benden daha ahmak ve daha alçak olan kişi, içinde ne olduğunu bilmediği ölüm fermanını taşıyandır!' deyip beni uyardı, uykuda gibiydim. Birden Hıra halkından bir uşak gördüm ve 'çocuğum, okuma bilir misin?' dedim. 'Evet' dedi. 'Şunu okuyuver' dedim. Bir de ne göreyim «Allahım, senin adınla. Amr b. Hind'den el-Muka'ber'e. Bu mektubumu el-Mutelemmis sana getirince iki elini, iki

²⁶ Tarafe b. el-'Abd hayâtuhû ve şî'ruh, s. 58-60- ; *Dîvânu Tarafe b. el-'Abd Şerhu'l-A'lem eş-Şentemerî*, s. 110-111; ayrıca bkz. *Hizânetu'l-edeb ve lubbu lubâbi lisâni'l- 'Arab*, II, 420.

ayağını kes ve onu diri diri göm!» yazılı. Hemen mektubu şu şiirimi söylediğim yerde nehre attım (tavîl):

رَضِيْتُ هَآ بِأَلْمَاءِ لَمَّا رَأَيْتُهَا   يَعْوُمُ بِهَا التِّيَّارُ فِي كُلِّ جَدْوَلٍ

Onu gördüğümde suya atmaya razı oldum; akıntı onu bütün derelerde yüzdürür.

Tarafeye: *Allah'a ant olsun ki, sende de aynısı var dedim. O: Asla, benim kendi kavmimle aynı yerde yaşayan biri bana onu yazmaz dedi ve el-Muka'ber'e gitti. O da onun iki elini ve iki ayağını kesip diri diri gömdü*²⁷.

Asıl adı Cerîr b. 'Abdilesîh olan el-Mutelemmis bu konuda şu şiiri söylemiştir (kâmil)²⁸:

مَنْ مُبْلِغُ الشُّعْرَاءِ عَنِ أَخْوَابِهِمْ	حَبْرًا فَتَصَدَّقَهُمْ بِذَلِكَ	الْأَنْفُسُ
أَوْ دَى الَّذِي عَلِقَ الصَّحِيفَةَ مِنْهُمَا	وَنَجَا - حِدَارَ حَبَائِهِ - الْمُتَمَلِّسُ	
أَلْقَى صَحِيفَتَهُ وَنَجَّتْ كُورُهُ	عَنْسُ مَدَاخِلَةَ الْفَقَارَةِ	عَرِمُسُ
عَنْسُ إِذَا ضَمَرَتْ نَعَزَزَ لَحْمَهَا	وَإِذَا تَشَدَّدُ بِنَسْعِهَا لَا تَنْبِسُ	
وَجَنَاءُ قَدْ طَبَحَ الْهَوَاجِرُ لَحْمَهَا	وَكَأَنَّ نُقْبَتَهَا أَدِيمٌ	أَمْلَسُ
وَتَكَادُ مِنْ جَرَعٍ يَطِيرُ فُؤَادُهَا	إِنْ صَاحَ مُكَّاءُ الضُّحَى مُتَنَكِّسُ	
أَلْقِ الصَّحِيفَةَ لَا أَبَا لَكَ إِنَّهُ	يُخَشَى عَلَيْكَ مِنَ الْحَيَاءِ	الْيَقْرِسُ
وَعَلِمْتُ أَنِّي قَدْ مُنِيتُ بِنَيْطَلٍ	إِذْ قِيلَ كَانَ مِنْ آلِ دَوْقَنَ	قَنُومَسُ
وَفَرَرْتُ خَشِيَةً أَنْ يَكُونَ جَبَاؤُهُ	عَارًا يُسَبُّ بِهِ قَبِيلِي	أَحْمَسُ
وَتَرَكْتُ حَيَّ بَنِي ضُبَيْعَةَ خَشِيَةً	أَنْ يُوتَرُوا بِدَمِي وَجِلْدِي	أَمْلَسُ
تَكَلَّتْكَ يَا ابْنَ الْعَبْدِ أُمُّكَ سَادِرًا	أَبْسَاحَةَ الْمَلِكِ الْهَمَامِ	تَمْرَسُ

Şairlere iki kardeşleri hakkında kim bir haber ulaştırır ki, haberi kişiler doğru söyleye.

²⁷ Şerhu'l-kasâ'idi's-seb'i't-tivâli'l-câhiliyyât, s. 115-117.

²⁸ Dîvânü şî'ri'l-Mutelemmis ed-Dube'î, (nşr. Hasan Kâmil es-Sayrafi), Kahi-re, 1390/1970 s. 177-192.

O ikisinden sayfaya takılıp inanan öldü, Mutelemmis kurtuldu ödülünden kuşgulanması sayesinde.

(Mutelemmis) sayfasını (nehre) attı ve omurgası girift kaya misali güçlü deve kurtardı onun yükünü.

Benim devam zayıflayıp form tuttuğunda eti sıklaşıp güçlenir, kolanına yük bağlandığında ise ses çıkarmaz.

Benim devamın etini (derisini) öğle sıcakları(nda yolculuk etmem) pişirdi (tüylerini döktü), gönü tüysüz pürüzsüz bir deriyi andırır.

Telaştan nerdeyse yüreği uçacak, Kuşluk çobanaldatanı öttüğü zaman yine hızlanır.

At şu sayfayı –babası ölesice- ; kuşkusuz bu ödülün sana felaket geleceğinden korkulur.

Devfen oğullarından bir hükümdar olduğu söylendiğinde ben bir ölümle ödüllendirildiğimi anladım.

Onun ödülünün benden önce Ahmes'e sövülmesine yol açan bir ar olması endişesiyle kaçtım

Dubey'a Oğullarının obasını, benim kanımla oç almaları endişesiyle terk ettim; oysa benim tenim pürüzsüzdür (elime kimsenin kanı bulaşmamıştır).

Ey İbnu'l-'Abd, umursamazlığından annen sana ağlasın; haşmetli kralın mülkünde ona karşı mı geliyorsun!!!

Mutelemmis, başka bir şiirinde de Tarafe'nin kendisini dinlemeyerek dik başlılığı yüzünden ölüme gittiğini acıklı bir dille anlatmaktadır²⁹.

Tarafe'nin öldürülme sebebi ve öldürülmesiyle ilgili birbiriyle kısmen örtüşen farklı rivayetler vardır. Bunlardan biri el-Bahreyn ve Hecer Valisi Muka'ber'in onun iki elini ve iki ayağını kesip diri diri gömdüğüdür³⁰.

Bu rivayetlerden bir başkasında ise Tarafe, Hecer'de bulunan Bahreyn valisinin huzuruna gelip Amr b. Hind'in mektubunu ona verir. O, mektubu okur ve: "Senin hakkında bana ne emredildiğini biliyor musun?" sorusunu sorar. Tarafe: "Evet, sana beni ödüllendirmen ve ihsanda bulunman emredildi" der. O: "Seninle aramızda akrabalık bağı var, ben bu akrabalık bağına gözetken ve koruyan biriyim. Sen bu gece kaç, çünkü

²⁹ *Dîvânu şî'ri'l-Mutelemmis ed-Dube'î*, s. 194.

³⁰ *Şerhu'l-kasâ'idi's-seb'i't-tivâli'l-câhiliyyât*, s. 115-117.

bana seni öldürme emri verildi. Sabah olmadan ve insanlar seni tanımadan çık, git” diye kaçıp kurtulması için fırsat verirse de Tarafe: “Beni ödüllendirmek sana çetin geldi, bu yüzden kaçmamı ve sanki bir suç işlemişim gibi ‘Amr b. Hind’e fırsat vermemi istersin; Allah’a ant olsun ki, ben bunu asla yapmayacağım!” diyerek bu teklifi kabul etmez. Sabah olunca Vali Tarafe’nin hapsedilmesi emrini verir. Ancak idam hükmünü uygulamayarak görevinden istifa eder. Kral ‘Amr b. Hind Tağlib kabilesinden ‘Abduhind b. Cured adında birini Bahreyn Valiliğine atar. Çok çetin ve cesur olan bu valiye Tarafe’nin ve Bahreyn valisinin idam emrini verir. Vali gelip Bahreyn halkına idam fermanını okur. Birkaç gün bekler. Bu arada Bakr b. Vâil kabilesinin mensupları toplanıp Tarafe’nin kışkırtması ile direniş gösterirseler de bu direniş işe yaramaz. İdamın infazını ‘Abdulkays oğullarından Ebû Rîşe adlı kişi üstlenir ve Tarafe’yi öldürür. Mezarı Hecer’dedir³¹.

Kız kardeşinin mersiye şiirinden alınan şu iki beyitten Tarafe’nin öldürüldüğünde 26 yaşını yeni tamamlamış babayığit bir delikanlı olduğu kanaatine varıyoruz (tavîl):

عَدَدْنَا لَهُ سِتًّا وَعِشْرِينَ حِجَّةً   فَلَمَّا تَوَقَّاهَا اسْتَوَى سَيِّدًا ضَحْمًا
فُجِعْنَا بِهِ لَمَّا رَجَوْنَا إِيَابَهُ   عَلَى خَيْرِ حَالٍ: لَا وَلِيدًا وَلَا فَحْمًا

Onun için yirmi altı yıl saydık, o süreyi tamamladığında koskoca bir efendi oldu.

Biz onun–ne çocuk ne de yaşlı- en iyi durumda dönmesini umarken canımız yandı ³²

Abdulkâdir el-Bağdâdî’ye göre Tarafe, Câhiliye şairleri arasında şiir kalitesi bakımından İmruulkays’tan sonra ikinci sıradadır. İbn Kuteybe onun “kasideyi en iyi söyleyen şair” olduğunu söylemiştir. Muallakasının dışında da güzel şiirleri vardır. Pek az miktarda şiiri rivayet edilmiştir³³.

³¹ *Hizânetu’l-edeb ve lubbu lubâbi lisâni’l- ‘Arab*, II, 422; *Dîvânu Tarafe b. el- ‘Abd Şerhu’l-A’lem eş-Şentemerî*, s. 111-112; *Tarafe b. el-‘Abd hayâtuhû ve şî’ruh*, s. 60.

³² *Dîvânu Tarafe b. el-‘Abd Şerhu’l-A’lem eş-Şentemerî*, s. 112.

³³ *Hizânetu’l-edeb ve lubbu lubâbi lisâni’l- ‘Arab*, II, 420.

Tarafe'nin muallakasından darbimesel haline gelen birçok beyitler vardır. Bunlardan ikisi şöyledir (tavîl)³⁴:

وظلم ذوي القربى أشدّ مضاضةً   على المرء من وقع الحسام المهند

Yakınların zulmü, kişiye Hint yapımı keskin kılıcın darbesinden daha acıtıcı gelir.

سئبدي لك الأيام ما كنت جاهلاً   ويأتيك بالأخبار من لم تزود

Günler sana bilmediğin şeyleri gösterecek ve azık vermediğin kişi sana haberler getirecek.

KAYNAKÇA

- Abdulkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetu'l-edebe ve lubbu lubâbi lisâni'l- 'Arab*, (nşr. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn), Kahire, 1418/1997, I-XIII, II, 420.
- Dîvânu şî'ri'l-Mutelemmis ed-Dube'î*, (nşr. Hasan Kâmil es-Sayrafî), Kahire, 1390/1970 s.177-192.
- Dîvânu Tarafe b. el-'Abd Şerhu'l-A'lem eş-Şentemerî* (nşr. Durriyye el-Hatîb - Lutfî es-Sakkâl), Beyrut, tsz.
- Dîvânu Tarafe b. el-'Abd*, (nşr. Mehdî Muhammed Nâsiruddîn), Beyrut 1423/2002.
- Ebû 'Ubeyd el-Bekrî el-Evnebî, *Simtu'l-le'âlî*, Kahire, 1936, s. 319.
- Ebû Bekr Muhammed b. Kâsım el-Enbârî, *Şerhu'l-kas'idi's-seb'it-tivâli'l-câhiliyyât*, Kahire, 1963, s. 117.
- Ebû Muhammed 'Alî b. Sa'îd b. Hazm el-Endelusî, *Cemheretu ensâbi'l- 'Arab*, nşr. Lévi Provençal, Kahire, 1948, s. 300.
- et-Tebrîzî, *Şerhu'l-kasâ'idi'l-'aşr*, İdâretu't-tibâ'a el-Munîriyye, Kahire, 1352.
- ez-Zevzenî, *Şerhu'l-mu'allakâti'l-'aşr*, Beyrut, 1983.
- ez-Zevzenî, *Şerhu'l-mu'allakâti's-seb'*, Beyrut. Tsz.
- Hayruddîn ez-Ziriklî, *el-A'lâm*, Beyrut, 1389/1969.
- İbn Manzûr, *Lisânu'l-'arab*, Beyrut, tsz.

³⁴ *Şerhu'l-mu'allakâti's-seb'*, s. 65, 71.

İşler, Emrullah, "Tarafe b. Abd", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 2011, XL, 14.

Merzubânî, Ebû 'Ubeydillâh Muhammed b. 'İmrân b. Mûsâ, *Mu'cemu's-şu'arâ*, Beyrut, 1425/2005, s. 21.

Muhammed Ali el-Hâşimî, *Tarafe b. el-'Abd hayâtühû ve şî'ruh*, Beyrut 1407/1987.

Mütercim Âsım Efendi, *el-Ukyanûsu'l-basît*, Bulak, 1250.